

Jämställdhetsbonusen – en effektutvärdering



Utgivare: Försäkringskassan
Analys och prognos

Upplysningar: Jan Almqvist
010-116 94 62
jan.almqvist@forsakringskassan.se

Hemsida: www.forsakringskassan.se

Förord

Föräldrar med barn födda från och med den 1 juli 2008 kan under vissa förutsättningar få en jämställdhetsbonus när de använder föräldrapenningen.

Syftet med jämställdhetsbonusen är att förbättra förutsättningarna för jämställdhet vad gäller såväl föräldraledighet som deltagande i arbetslivet. Jämställdhetsbonusen ska vara ett incitament för föräldrarna att dela föräldrapenningen så jämt som möjligt mellan sig. I denna rapport undersöks om det går att finna några effekter av jämställdhetsbonusen på fördelningen av föräldrapenningdagarna mellan kvinnor och män 18 månader efter att bonusen infördes

Resultaten i rapporten visar inget stöd för att jämställdhetsbonusen så här långt har påverkat uttaget av föräldrapenningen. Möjligen beror det på att reglerna är för komplicerade och på bonusbeloppets storlek samt att det inte utbetalas i anslutning till att bonusdagarna uppstår.

Mats Johansson, analytiker på VO Barn och familj, har genomfört analysen och skrivit rapporten.

Jan Almqvist
Verksamhetsområdeschef
Analys och prognos

Innehåll

Sammanfattning	5
Inledning	7
Teorier om arbetsfördelning i hushåll	9
Erfarenheter och normer	9
Ekonomisk rationalitet	10
Makt.....	10
Om uttag av föräldrapenning.....	11
Föräldrapenning och jämställdhetsbonus, en kort beskrivning av förmånerna	12
Uttag av föräldrapenning	14
Metod och data	16
Resultat	19
Samtliga.....	19
Delgrupper.....	22
Andel som använt föräldrapenning.....	28
Diskussion och slutsatser	30
Appendix 1	33
Appendix 2	34
Appendix 3	35
Referenser	37

Sammanfattning

Föräldrar med barn födda från och med den 1 juli 2008 kan få en jämställdhetsbonus när de använder föräldrapenningen. Föräldrarna är under vissa villkor berättigade till jämställdhetsbonusen om båda föräldrar använder fler än de 60 dagar som är reserverade för var och en av föräldrarna. Det är bara uttag av föräldrapenningdagar på sjukpenningnivå som kan ge rätt till bonus, och maximal bonus utfaller om föräldrar delar lika på dessa dagar.

Syftet med jämställdhetsbonusen är att förbättra förutsättningarna för jämställdhet vad gäller såväl föräldraledighet som deltagande i arbetslivet. Jämställdhetsbonusen ska vara ett incitament för föräldrarna att dela föräldrapenningen så jämt som möjligt mellan sig.

I rapporten jämförs uttaget av föräldrapenning mellan två grupper av föräldrar. Den första gruppen (kallad kontrollgrupp), har barn födda upp till två veckor innan den 1 juli 2008. Den andra gruppen (kallad behandlingsgrupp), har barn födda upp till två veckor efter den 1 juli 2008.

Föräldrarnas uttag av föräldrapenning i kontroll- och behandlingsgruppen skiljer sig inte åt signifikant. I båda fallen har papporna i genomsnitt tagit ut ungefär 44 dagar på sjukpenningnivå, medan mammorna i genomsnitt tagit ut 249–250 föräldrapenningdagar på sjukpenningnivå. Resultaten i rapporten stöder med andra ord inte att jämställdhetsbonusen haft någon effekt på uttaget av föräldrapenningen under de 18 månader som analysen sträcker sig.

En möjlig orsak till resultaten är att det tar tid för en reform att växa in i folks medvetande. Om detta är fallet underskattas den långsiktiga effekten av jämställdhetsbonusen i denna analys. Mot detta talar att reformen uppmärksammades relativt mycket när bonusen infördes, och Försäkringskassans informationsarbete om föräldraförsäkringen och jämställdhetsbonusen är omfattande.

Det kan också finnas ett samband mellan komplicerade regler, kunskapen om reglerverket och i vilken utsträckning man kan förvänta sig att regeländringar leder till beteendeförändringar. Reglerna kan uppfattas som svåröverskådliga, och bonusen fås inte direkt utan först vid slutskattebeskedet året efter det att bonusdagarna uppstått.

En annan typ av förklaring är att det kan vara andra faktorer än de ekonomiska som i verkligheten avgör hur föräldrapenningdagarna fördelas mellan mamman och pappan.

Resultaten i rapporten visar inget stöd för att jämställdhetsbonusen så här långt har påverkat uttaget av föräldrapenningen. För att uppfylla intentionerna om ett mer aktivt och jämlikt ansvar för föräldraskapet som finns i propositionen om jämställdhetsbonusen bör troligen reglerna i dagens

jämställdhetsbonus göras enklare, bonusbeloppet öka samt betalas ut i anslutning till att bonusdagarna uppstår.

Inledning

Föräldraförsäkringen var när den infördes 1974 den första i världen som gav både mammor och pappor rätt till individuellt inkomstrelaterad föräldrapenning. Till en början omfattade föräldraförsäkringen totalt 180 dagars ersättning med föräldrapenning, med en ersättning motsvarande 90 procent av bruttoinkomsten upp till 7,5 prisbasbelopp. Sedan dess har rätten till föräldrapenning förlängts, och ersättningsnivån har varierat. I dag har föräldrarna rätt till 240 dagars ersättning med föräldrapenning var vid barns födelse med en ersättning på 77,6 procent av den sjukpenninggrundande inkomsten upp till 10 prisbasbelopp.

Männens andel av de uttagna föräldrapenningdagarna var till en början mycket låg. 1974 var männens andel 0,5 procent av det totala antalet föräldrapenningdagar. Sedan dess har männens andel ökat, utvecklingen går dock relativt långsamt och 2009 var männens andel av de uttagna föräldrapenningdagarna 22,3 procent.

Hur föräldrarna fördelar föräldrapenninguttaget är viktigt av flera orsaker. Föräldraförsäkringen bygger på principen att båda föräldrarna har ansvar för barnets uppfostran och utveckling. Det är bland annat av denna anledning viktigt att båda föräldrarna etablerar en god kontakt med barnet redan när barnet är litet (Hwang, 1997).

En annan orsak är förhållanden på arbetsmarknaden. Kvinnor har i genomsnitt lägre lön än män, och färre kvinnor än män återfinns på ledande positioner i arbetslivet. En lång föräldraledighet kan hämma kvinnors möjligheter till karriär och utveckling på arbetsmarknaden. En möjlig effekt av ett mer jämställt uttag av föräldrapenningen är att även förhållandena på arbetsmarknaden bli mer jämställda.

Förutom informationsinsatser och kampanjer har flera reformer genomförts i syfte att göra uttaget av föräldrapenning mer jämställt. För barn födda från och med den 1 januari 1995 reserverades en månad med föräldrapenning, som inte var möjlig att överlåta, till vardera föräldern, så kallade mamma- och pappamånader. För barn födda den 1 januari 2002 eller senare utökades detta till två månader. Dessutom höjdes inkomsttaket för föräldrapenningen från 7,5 till 10 prisbasbelopp från den 1 juli 2006. För barn födda från och med den 1 juli 2008 kan föräldrarna få en skattekreditering om båda föräldrarna använder fler än de dagar som är reserverade för respektive förälder – och uppfyller vissa andra villkor – den så kallade jämställdhetsbonusen.

Jämställdhetsbonusen är tänkt att ge ett ekonomiskt incitament till att fördela föräldrapenningdagarna mer jämställt. Bakgrunden är att mannen i de flesta hushåll tjänar mer än kvinnan, vilket får till följd att den ekonomiska kostnaden blir högre om pappan tar ut föräldrapenning än om mamman gör det. Det kan också finnas en indirekt ekonomisk effekt eftersom studier

visat att långa uttag av föräldrapenning tenderar att ha en mer negativ inverkan på mäns löneutveckling än på kvinnors (Albrecht et al, 1999).

Införandet av jämställdhetsbonus innebär att föräldrarna får en bonus på maximalt 100 kronor per dag om båda föräldrarna tar ut fler än sina reserverade dagar, under förutsättning att vissa villkor är uppfyllda. Ju mer jämnt uttaget av föräldrapenningen är fördelad, desto högre blir bonusen. Den totala bonusen blir maximalt 13 500 kronor, om föräldrarna delar föräldrapenningdagarna på sjukpenningnivå helt lika mellan sig, och uppfyller vissa andra villkor.

Syftet med denna rapport är att undersöka om införandet av jämställdhetsbonusen påverkat fördelningen av föräldrapenningdagarna mellan mammor och pappor 18 månader efter att reformen infördes.¹ Eftersom föräldrarna kan ta ut föräldrapenning till dess barnet fyller åtta år eller slutar sitt första skolår är det ännu inte möjligt att göra en fullständig utvärdering av reformen. De flesta föräldrar använder dock den största delen av föräldrapenningen när barnen är små, och har när barnen är 18 månader gammalt i genomsnitt tagit ut tre fjärdedelar av föräldrapenningdagarna på sjukpenningnivå. Av denna anledning bör ett förändrat mönster i uttaget av föräldrapenningen synas 18 månader efter det att bonusen infördes.

I nästa avsnitt redogörs för teorier om arbetsfördelningen inom hushåll, vilket följs av ett avsnitt som kortfattat redogör för reglerna i föräldraförsäkringen och jämställdhetsbonusen. Därefter följer ett kapitel som beskriver utvecklingen om föräldrapenningens fördelning mellan kvinnor och män. I det därpå följande kapitlet redovisas den data och metod som används i rapporten, vilket följs av ett avsnitt där resultaten redovisas. Rapporten avslutas med slutsatser där resultaten diskuteras.

¹ Detta ska inte förväxlas med det brev som Försäkringskassan i februari skickade ut till de 13 000 föräldrar som kan vara berättigade till jämställdhetsbonus för år 2009. Antalet föräldrar som får detta brev visar inte om föräldrarnas beteende förändrats eller inte på grund av jämställdhetsbonusen, eftersom det inte går att veta hur föräldrarna fördelat föräldrapenningdagarna mellan sig om bonusen inte funnits.

Teorier om arbetsfördelning i hushåll²

Följande tre områden av teorier ger en fingervisning om vad arbetsfördelningen mellan mammor och pappor kan bero på. Ambitionen är inte att vara heltäckande utan syftet är att problematisera och ge en bild av det komplexa samspelet mellan kvinnor, män och jämställdheten.

Även om teorierna gäller allmänt för fördelningen av arbete, kan de också appliceras specifikt på uttaget av föräldrapenning. Avsnittet är främst till för att visa att det finns olika teorier om varför föräldrapenningen fördelas som den gör mellan kvinnor och män.

Erfarenheter och normer

Enligt teorier om erfarenheter och normer är familjers olika utformning av familjelivet i dag beroende av familjemedlemmarnas individuella erfarenheter och tankegångar om hemmets och familjens förverkligande. I dag spelar avtraditionalisering och ökade valmöjligheter stor roll. I stället för att anpassa oss till givna roller utformar vi själva våra roller i samspelet med varandra.

Den traditionella familjens tydliga rollfördelning har ersatts av en förhandlande familj. Hemmet har blivit en arena för samordning av individuella erfarenheter, perspektiv och normer, som leder till att en arbetsdelning förhandlas fram.

Individens erfarenheter och normer bygger till viss del på tidigare generationers handlande och synsätt om hur familjelivet ska organiseras. Men parallellt med traditionella normer introduceras ständigt moderna normer som varje kvinna och man måste förhålla sig till och skapa en personlig utgångspunkt efter. När vi står inför något nytt att besluta om (till exempel fördelning av föräldrapenning) aktiveras medvetet och omedvetet våra erfarenheter och normer. Dessa stämmer vi sedan av mot den aktuella situationen som vi ska besluta om.

Vidare påverkar föreställningar om könsroller arbetsfördelningen. Denna förklaring tar sin utgångspunkt i att vissa värden förknippas med kvinnlighet respektive manlighet. Individer införlivar omgivningens föreställningar och lär sig därigenom sina roller. Omgivningens positiva och negativa sanktioner visar vad som förväntas av dem. Till exempel lär sig flickor att handla

² Denna del återger RFV (2003).

med förväntningar på kvinnlighet och pojkar i enlighet med förväntningar på manlighet.³

Ekonomisk rationalitet

Ett annat synsätt på arbetsdelning är ekonomisk rationalitet. Teorierna om det ekonomiskt rationella handlandet inom familjer bygger i stor utsträckning på nationalekonomisk teori. Dessa teorier antar att familjen består av individer som fattar rationella beslut utifrån sina ekonomiska och produktiva förutsättningar.

Utifrån teorierna kommer den förälder i familjen som har högst lön (oftast pappan) att förvärvsarbeta i större utsträckning än den andre föräldern. Om pappan i stället skulle sköta hemarbetet skulle familjen förlora mer ekonomiskt än om mamman skulle sköta hemarbetet. Det valet vore inte ekonomiskt rationellt. Det är dock inte givet att mamman ägnar merparten av sin tid åt hemarbete, fastän hon kanske har lägre lön. Även kvinnan gör ett rationellt val utifrån att även hemarbetet utgör en ”kostnad” för familjen i form av utebliven lön och sämre framtida arbetsmarknadsstatus.

Enligt dessa teorier kommer makarna att fördela sin tid i förvärvsarbete och i hemarbete så att familjen tillsammans uppnår den mest ekonomiskt effektiva nivån.⁴

Makt

Det finns även teorier som utgår från att personerna inom hushållet har motstridiga intressen och att arbetsdelningen bestäms av vem som har ett maktövertag. Ett maktövertag innebär att en part har större möjligheter att få sin vilja igenom på grund av att den har mer maktresurser. I en relation kan denna ”makt demonstration” ofta ske automatiskt och parterna anpassar sig utan att makten är direkt synlig eller att makten utövas.

Det finns olika typer av maktresurser. Ekonomisk maktresurs handlar inte bara om makarnas inkomstrelationer utan även om utbildning och status. En normativ maktresurs riktar sig mot medvetandet. Om en person förmår förändra en annan persons inställning eller föreställning utövas normativ makt. Fysisk makt riktar sig till den andra partens kropp. Den som förfogar över mest och flest maktresurser kan även hävda sig i förhandlingar om fördelningen av arbete.⁵

Dessa tre teorier behöver inte vara och är troligen inte sinsemellan utslutande. Teorierna bygger på att mamman och pappan indirekt eller direkt kommer att förhandla om hur de ska göra med arbetsdelningen i sitt

³ För vidare läsning, se till exempel Ahrne & Roman, 1997; Bäck-Wiklund & Bergsten, 1997; Bäck-Wiklund & Johansson, 2003; Giddens, 1999 och referenser i dessa.

⁴ För vidare läsning, se till exempel Becker, 1991, Bolin, 1997, Lofström, 2003 och referenser i dessa.

⁵ För vidare läsning, se till exempel Ahrne & Roman, 1997 och referenser i denna.

specifika fall. Personernas olika erfarenheter och status ska jämkas samman för att i de flesta fall tillgodose familjens intressen.

Om uttag av föräldrapenning

De ovanstående teorierna handlar om arbetsfördelning i hushållet i allmänhet, men har också bäring på fördelningen av föräldrapenningen. De tre förklaringsgrunderna ”erfarenhet och normer”, ”ekonomisk rationalitet” och ”makt” kan alla vara förklaringsgrunder till hur uttaget av föräldrapenning fördelas i hushållen.

Införandet av jämställdhetsbonusen har till syfte att påverka ”ekonomisk rationalitet”. Det vill säga, de ekonomiska incitamenten förändras i riktning mot att det är rationellt att dela så lika som möjligt på föräldrapenningen. I de flesta hushåll innebär detta att pappan tar ut fler föräldrapenningdagar.

Föräldrapenning och jämställdhetsbonus, en kort beskrivning av förmånerna

Föräldrapenningens främsta syfte är att stödja båda föräldrarnas möjlighet att kombinera föräldraskap med förvärvsarbete eller studier. Föräldrar kan få föräldrapenning med anledning av barns födelse eller adoption under sammanlagt 480 dagar per barn. För 390 av dagarna är ersättningen relaterad till föräldrarnas sjukpenninggrundande inkomst (så kallade sjukpenningnivådagar), dock finns en grundnivå på 180 kronor per dag för föräldrar med låga eller inga förvärvsinkomster. För de resterande 90 dagarna är ersättningen satt till 180 kronor för alla oavsett tidigare inkomst, så kallade lägstanivådagar.

Om föräldrarna har gemensam vårdnad om barnet har var och en rätt till hälften av det totala antalet föräldrapenningdagar. En förälder kan avstå föräldrapenningdagar till den andra föräldern med undantag för 60 dagar på sjukpenningnivå som är reserverade för vardera föräldern.

Ersättningen kan tas ut som hel, tre fjärdedels, halv, en fjärdedels eller en åttondels dag. Föräldrapenningen kan som regel tas ut tills barnet fyllt åtta år eller avslutat sitt första skolår. Ersättningen från Försäkringskassan uppgår till 77,6 procent av den sjukpenninggrundande inkomsten.^{6 7} Den högsta ersättningen baseras på årsinkomster upp till 10 prisbasbelopp, vilket år 2010 motsvarar 901 kronor per dag.

Föräldrar med barn födda från och med den 1 juli 2008 kan vara berättigade till en jämställdhetsbonus vid uttaget av föräldrapenning.⁸ Jämställdhetsbonusen ska öka förutsättningarna till jämställdhet både vad gäller ansvar för föräldraskapet och arbetslivskarriär, och ska uppmuntra föräldrarna att dela föräldrapenningen jämnt mellan sig. Jämställdhetsbonusen gäller för föräldrar som har gemensam vårdnad om ett barn. Rättsliga vårdnadshavare och adoptivföräldrar är i detta avseende likställda med föräldrar som har gemensam vårdnad.

Den förälder som tagit ut flest dagar med föräldrapenning, ackumulerat sedan barnets födelse, är berättigad till jämställdhetsbonus, under förutsättning att personen arbetar eller studerar när den andra föräldern tar ut föräldrapenning.

⁶ 80 procent av 97 procent av den sjukpenninggrundande inkomsten.

⁷ Många anställda får också ersättning från arbetsgivaren, vilket innebär att ersättningsnivån för dessa är högre än 77,6 procent av den sjukpenninggrundande inkomsten.

⁸ Proposition 2007/08:93. Jämställdhetsbonus – familjepolitisk reform.

Jämställdhetsbonusen kan utgå för föräldrapenningdagar på sjukpenningnivå. Från dessa 390 dagarna är de dagar som är reserverade för respektive förälder (60 för vardera föräldern) borträknade. Sammanlagt kan alltså 270 dagar ge rätt till bonus. Föräldrar får maximal bonus om man tar ut 135 av dessa dagar var. Nivån på jämställdhetsbonusen är halva dagsinkomsten för den förälder som är berättigad till jämställdhetsbonus, men högst 100 kronor per dag. Maximal bonus är 13 500 kronor för ett barn.

För att vara berättigad till jämställdhetsbonus måste föräldrarna ansöka om bonusen samt skicka in lönebesked eller besked om utbetalning av studiemedel till Försäkringskassan senast den 1 mars året efter det att bonusdagarna utfallit. Försäkringskassan skickar i början av februari ut information till de föräldrar som kan vara berättigade till jämställdhetsbonus baserat på hur föräldrarna fördelat föräldrapenningdagarna mellan sig.

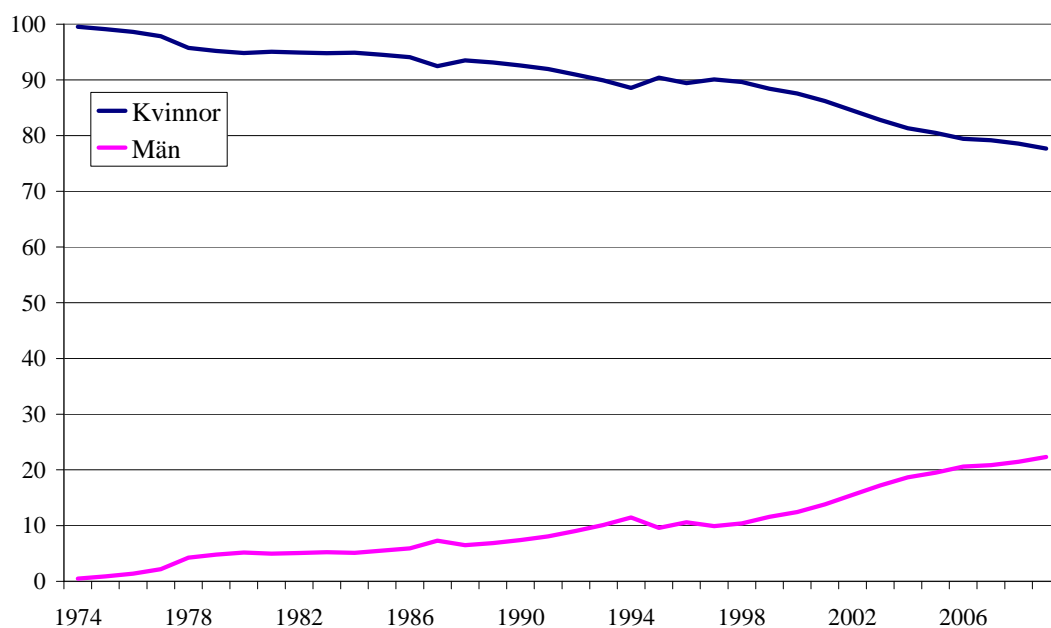
Jämställdhetsbonusen betalas inte ut som ett bidrag. I stället krediteras skattekontot för de föräldrar som beviljats jämställdhetsbonus med summan i samband med slutskattebeskedet.

Uttag av föräldrapenning

Kvinnor har sedan föräldrapenningen infördes 1974 tagit ut fler dagar än män. Mäns andel har dock ökat över tid. 1974 tog män ut 0,5 procent av alla nettodagar, 2009 hade andelen ökat till 22,3 procent. I diagram 1 visas hur stor andel av föräldrapenningdagarna som tagits ut av kvinnor och män sedan 1974. Som diagrammet visar har männens andel ökat under hela perioden, men det visar också att utvecklingen går relativt långsamt.

Som framgår av diagrammet ökar männens andel av föräldrapenningdagarna snabbare under 2000-talet än tidigare. En orsak till detta kan vara attitydförändringar. En annan bidragande orsak är införandet av de 60 reserverade dagarna till vardera föräldern (RFV (2002), Ekberg et al (2005), Eriksson (2005), SOU (2005)).

Diagram 1 Fördelning av föräldrapenning, andel nettodagar 1974–2009



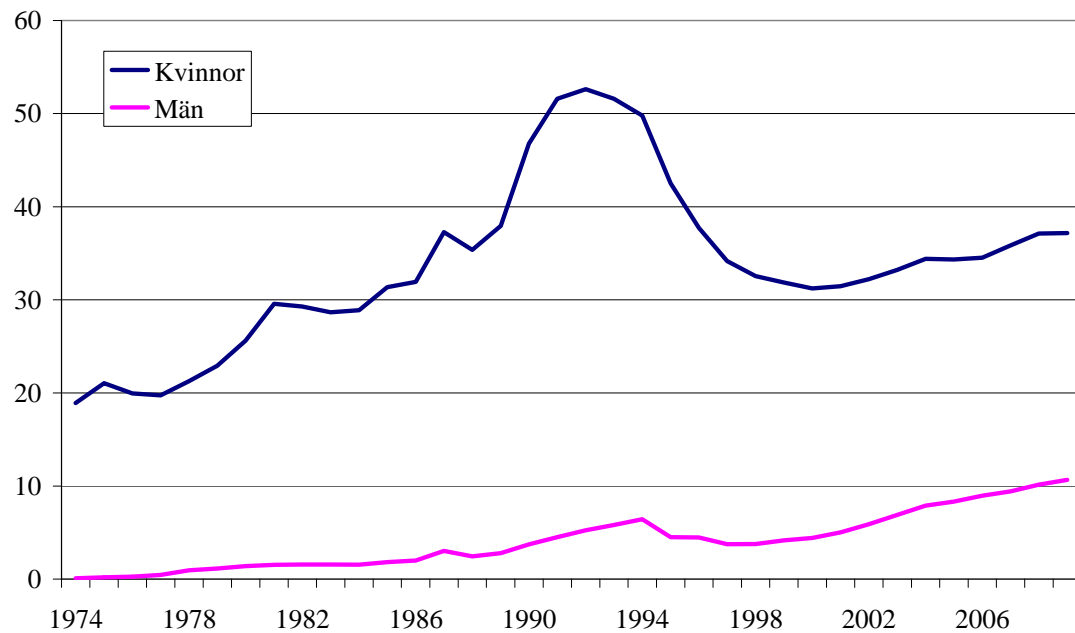
Källa: Försäkringskassan

Att enbart visa den relativa fördelningen av antalet föräldrapenningdagar mellan kvinnor och män visar dock inte hela bilden, eftersom antalet föräldrapenningdagar ökat sedan 1974. När föräldrapenningen infördes år 1974 gav föräldrapenningen rätt till 180 dagars betald ledighet till föräldrarna tillsammans. I dag har föräldrarna rätt till 240 dagar med föräldrapenning var, alltså sammanlagt 480 dagar.

I diagram 2 redovisas antalet uttagna föräldrapenningdagar för kvinnor och män sedan 1974. Antalet uttagna dagar beror dels på antalet barn och dels på antalet föräldrapenningdagar. Under 2000-talet har antalet uttagna föräldra-

penningdagar ökat för både kvinnor och män. I diagrammet syns också tydligt att antalet födda barn ökade i slutet av 1980-talet, och minskade under början av 1990-talet, eftersom antalet uttagna föräldrapenningdagar ökar kraftigt från slutet av 1980-talet till mitten av 1990-talet för att därefter sjunka under resten av 1990-talet.

Diagram 2 Fördelning av föräldrapenning mellan kvinnor och män, antal nettodagar 1974–2009. Miljoner dagar



Källa: Försäkringskassan

Metod och data

I rapporten utnyttjas det faktum att bara föräldrar med barn födda från och med den 1 juli 2008 kan kvalificera sig för jämställdhetsbonus. Föräldrar med barn födda före detta datum är inte berättigade till någon bonus. Detta får till följd att reglerna inte är desamma för föräldrar vars barn är födda med bara några dagars mellanrum.

Forskare i medicin har länge använt laboratorieexperiment, också kallade klassiska experiment, för att undersöka effekter av nya läkemedel.⁹ I dessa experiment delas de människor som ingår i försöket slumpmässigt upp i två grupper. En grupp, en så kallad behandlingsgrupp, behandlas med läkemedlet, den andra gruppen, en så kallad kontrollgrupp, får placebo. Efter en tid kan försöket utvärderas, och det är möjligt att mäta om läkemedlet gav någon statistiskt signifikant effekt på behandlingsgruppens hälsotillstånd jämfört med det placebo som gavs till kontrollgruppen. En avgörande faktor för att kunna mäta effekten av ämnet är att uppdelningen i grupper är slumpmässig. Detta för att säkerställa att resultatet i kontrollgruppen fångar den kontrafaktiska situationen i behandlingsgruppen. (Thoursie, 2005.)

Inom samhällsvetenskaperna är det inte möjligt att genomföra klassiska experiment på samma sätt som inom medicinen. För att utvärdera effekter på individnivå eftersöks i stället så kallade naturliga experiment (se Rosenzweig och Wolpin (2000), Angrist och Krueger (2000)). Dessa uppstår om exempelvis institutionella förändringar eller oväntade händelser påverkar endast en slumpmässig del av befolkningen. Den del som påverkas av en händelse utgör behandlingsgrupp och den del som inte påverkas utgör kontrollgrupp. (Thoursie, 2005.)

Jämställdhetsbonusen kan beskrivas som ett naturligt experiment, eftersom den berör föräldrar till barn födda från och med den 1 juli 2008, men inte föräldrar till barn födda innan dess.¹⁰ Eftersom föräldrarna inte helt kan styra tidpunkten för befruktningen, och eftersom längden på graviditeter varierar något kan barnets födelsedatum inte förutsägas med hundra-procentig säkerhet (Ekberg et al, 2005).

För att undersöka vilken effekt jämställdhetsbonusen har på uttaget av föräldrapenningen delas föräldrarna in i en behandlings- och en kontrollgrupp. I behandlingsgruppen ingår föräldrar vars barn föddes upp till två veckor efter den 1 juli 2008, i kontrollgruppen ingår föräldrar vars barn föddes upp

⁹ Beskrivningen av klassiska experiment är förenklad.

¹⁰ Ett undantag är föräldrar till adopterade barn, vilka kan vara berättigade till jämställdhetsbonus även om barnet är fött innan den 1 juli 2008. Adopterade barn finns dock inte med i analysen.

till två veckor innan den 1 juli 2008.¹¹ Om jämställdhetsbonusen har någon effekt förväntar vi oss att pappornas uttag av föräldrapenning i behandlingsgruppen är signifikant högre än i kontrollgruppen. Medelvärdeskillnader har signifikantstestats med t-test och skillnader i frekvenser mellan olika grupper har signifikantstestats med chi-2 test.

Det är viktigt att indelningen behandlings- och kontrollgrupper sker slumpmässigt. Detta innebär att problemet med utelämnade variabler – det vill säga sådant som kan påverka uttaget av föräldrapenning men som inte finns med i analysen – undviks. Om det finns någon effekt av utelämnade variabler är det inte möjligt att säga vad som är en effekt av jämställdhetsbonusen och vad som är en effekt av andra faktorer. Eftersom slumpen styr vilka som ingår i behandlings- respektive kontrollgrupperna får detta till följd att det enda som systematiskt skiljer de båda grupperna åt är att jämställdhetsbonusen gäller för behandlingsgruppen men inte för kontrollgruppen. (Thoursie, 2005.)

Även om grupperna är slumpmässigt sammansatta kan det ändå finnas systematiska skillnader mellan behandlings- och kontrollgrupperna, som är korrelerade med uttaget av föräldrapenning. Till exempel visar tidigare studier (se till exempel RFV (2002)) att pappan tar ut fler föräldrapenningdagar i hushåll där mamman har eftergymnasial utbildning än i hushåll där mamman har lägre utbildning. Om andelen mammor med eftergymnasial utbildning är signifikant olika i behandlings- och kontrollgrupperna kan detta leda till att resultaten snedvrids, vilket får till följd att den uppmätta effekten av reformen kan överdrivas eller underskattas beroende på i vilken av grupperna som andelen mammor med högskoleutbildning är högst. I Appendix 1 redovisas behandlings- och kontrollgruppernas sammansättning, där de är uppdelade efter föräldrarnas ålder, utbildningsnivå, födelseort, region, sjukpenninggrundande inkomst och barnets födelseordning. Som framgår av tabell A1.1 är behandlings- och kontrollgrupperna mycket lika varandra vad gäller dessa egenskaper, och resultaten bör därför inte snedvridas av denna anledning.¹²

I rapporten används registerdata från Försäkringskassans datalager STORE. I STORE finns uppgifter om allt uttag av föräldrapenning i Sverige från 1993 och framåt. I datan finns bland annat uppgifter om för vilka perioder föräldrapenning tagits ut, antalet nettodagar och vilket belopp som utbetalats av Försäkringskassan. I datan finns också uppgifter om till exempel kön, födelseår, kommun, föräldrarnas utbildning, och födelseort för både barnet och föräldern.

Barn till föräldrar utan gemensam vårdnad finns inte med i analysen. Det samma gäller för barn med samkönade föräldrar, flerbarnsfödslar, barn födda i utlandet, adoptivbarn och barn som avlider eller emigrerar under perioden som undersöks.

¹¹ Detta är samma metod som använts för att utvärdera effekterna av de så kallade pappamånaderna (se Ekberg et al (2005) och Eriksson (2005)).

¹² Den enda statistiskt signifikanta skillnaden mellan kontroll- och behandlingsgrupperna är andelen mammor födda i Sverige respektive utomlands.

Anledningen till att dessa föräldrar inte finns med i analysen är att jämställdhetsbonusen bara gäller om föräldrarna har gemensam vårdnad. Reglerna för föräldrapenning är något annorlunda vid flerbarnsfödelse, liksom för adopterade barn och barn födda i utlandet. Anledningen att utesluta barn till samkönade föräldrar är att vi undersöker fördelningen av föräldrapenningen mellan kvinnor och män. Den slutliga datan består av 8 132 barn, varav 4 163 i behandlingsgruppen och 3 969 i kontrollgruppen.¹³

¹³ I STORE finns sammanlagt 9 058 barn födda mellan den 17 juni och 14 juli 2008. Av dessa var 141 avregistrerade, 249 födda i utlandet, 17 adopterade (men ej födda i utlandet), 125 var flerbarnsfödslar och 510 barn hade föräldrar som inte hade gemensam vårdnad. Ett barn kan ha flera av dessa egenskaper samtidigt.

Resultat

I denna del redovisas uttaget av föräldrapenning i behandlings- och kontrollgrupperna under de första 18 månaderna efter barnens födelse i de båda grupperna. I behandlingsgruppen ingår föräldrar till barn födda den 1–14 juli 2008, föräldrar som kan vara berättigade till jämställdhetsbonus. I kontrollgruppen ingår föräldrar till barn födda den 17–30 juni 2008, föräldrar som inte är berättigade till jämställdhetsbonus.

Både antalet uttagna föräldrapenningdagar och andel som använt föräldrapenning anges och jämförs mellan grupperna. Dessutom delas uttaget av föräldrapenning in i sjukpenningdagar, där ersättningen baseras på den sjukpenninggrundande inkomsten (SGI), och i lägstanivådagar, där ersättningen är 180 kronor per dag oavsett SGI. Det är bara föräldrapenningdagar på sjukpenningnivå som kan ge rätt till jämställdhetsbonus. Av denna anledning är det främst fördelningen av föräldrapenningdagar på sjukpenningnivå som jämförs för att mäta effekten av jämställdhetsbonusen.

Eftersom föräldrarna kan ta ut föräldrapenning till dess barnet fyller åtta år eller slutar sitt första skolår är det ännu inte möjligt att göra en fullständig utvärdering av reformen. De flesta föräldrar använder dock den största delen av föräldrapenningen när barnen är små. De föräldrar som ingår i underlaget till rapporten har när barnen är 18 månader gamla i genomsnitt använt 293 av de 390 föräldrapenningdagarna på sjukpenningnivå. Av denna anledning bör ett förändrat mönster i uttaget av föräldrapenningen till följd av jämställdhetsbonusen synas efter 18 månader.

Samtliga

I tabell 1 redovisas hur många föräldrapenningdagar som tagits ut i behandlings- och kontrollgrupperna efter 18 månader. Som tabellen visar har kvinnorna i behandlingsgruppen i genomsnitt tagit ut 249,8 föräldrapenningdagar på sjukpenningnivå, medan kvinnorna i kontrollgruppen i genomsnitt tagit ut 248,8 dagar 18 månader efter barnets födelse. Männerna i behandlingsgruppen såväl som i kontrollgruppen har i genomsnitt tagit ut 44,3 föräldrapenningdagar på sjukpenningnivå.¹⁴

I behandlingsgruppen har 65,2 procent av papporna använt någon föräldrapenning under de första 18 månaderna, medan 65,5 procent av papporna i kontrollgruppen använt föräldrapenningen. Motsvarande siffror för mammorna är 97,7 procent, både i behandlingsgruppen och kontrollgruppen.

¹⁴ Ett alternativ hade varit att i stället redovisa mammornas och pappornas andel av de uttagna föräldrapenningdagarna. Resultatet blir dock detsamma och redovisas därför inte i rapporten.

Resultaten visar inte på några signifikanta skillnader mellan behandlings- och kontrollgrupperna, det vill säga, varken antalet använda föräldrapenningdagar eller andelen som använt föräldrapenning skiljer sig åt mellan grupperna. Detta gäller för såväl det totala uttaget av föräldrapenningdagar som för uttaget av föräldrapenningdagar på sjukpenningnivå. Med andra ord visar inte resultaten att jämställdhetsbonusen påverkat fördelningen av föräldrapenningdagarna mellan mammorna och papporna efter 18 månader.¹⁵

Tabell 1 Antal uttagna föräldrapenningdagar efter 18 månader

	Barn födda 17–30 juni 2008 (kontrollgrupp)		Barn födda 1–14 juli 2008 (behandlingsgrupp)	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
Uttagna dagar, genomsnitt				
Dagar, totalt	273,1 (95,0)	47,3 (60,4)	274,0 (95,7)	47,3 (59,4)
Dagar, sjukpenningnivå	248,8 (77,7)	44,3 (56,6)	249,8 (78,5)	44,3 (55,9)
Dagar, lägsta nivå	24,3 (30,8)	3,0 (10,5)	24,1 (30,7)	3,0 (10,3)
Andel som använt föräldrapenning	97,7	65,5	97,7	65,2

Standardavvikelse inom parentes

** Signifikant skillnad mellan behandlingsgrupp och kontrollgrupp, 5%-nivå

* Signifikant skillnad mellan behandlingsgrupp och kontrollgrupp, 10%-nivå

Resultatet visar inte att jämställdhetsbonusen påverkar fördelningen av föräldrapenningdagarna mellan mammorna och papporna. Metoden som används är väl prövad, men det kan ändå finnas potentiella problem som innebär att effekten av jämställdhetsbonusen antingen överdrivs eller underskattas. Några av dessa potentiella problem diskuteras här.

Föräldrarna i kontrollgruppen kan påverkas av jämställdhetsbonusen, trots att dessa inte är berättigade till någon bonus. Till exempel kan diskussionen om jämställdhetsbonusen och ett jämställt uttag av föräldrapenningen påverka även de föräldrar som inte direkt berörs av bonusen, så att dessa fördelar föräldrapenningen mer jämnt än vad som annars skulle göra. Om så är fallet underskattar denna analys effekten av jämställdhetsbonusen.¹⁶

Samma invändning kan riktas mot de studier som analyserar uttaget av de så kallade pappamånaderna. I dag är två månader i föräldrapenningen reserverade för vardera förälder, och kan inte överlåtas till den andra. Den första reserverade månaden infördes för barn födda från och med den 1 januari 1995, den andra reserverade månaden infördes för barn födda från

¹⁵ Vid känslighetsanalyser, där föräldrar med barn födda två dagar, en vecka och en månad runt den 1 juli 2008 jämförs med varandra, blir resultatet det samma.

¹⁶ Om effekten av jämställdhetsbonusen inte är större än att den överskuggas av en eventuell effekt av diskussionen om ett jämställt uttag av föräldrapenning är effekten av själva reformen knappast heller särskilt stor.

och med den 1 januari 2002. När samma analys görs för dessa båda reformer som gjorts ovan, fås signifikanta effekter både för pappornas genomsnittliga uttag av föräldrapenningdagar, och för andelen pappor som använt föräldrapenning under de första 18 månaderna efter barnets födelse (se appendix 2 för resultat). Det är därför inte sannolikt att detta problem har någon avgörande betydelse.

Ett annat liknande potentiellt problem med metoden är att det kan ta tid för reformer att växa in i folks medvetande. Om föräldrar som är berättigade till jämställdhetsbonus inte känner till att den existerar, eller är dåligt informerade om vilka regler som gäller, blir också effekten av reformen mindre. Om det tar tid för föräldrarna att lära känna förmånen underskattar metoden den långsiktiga effekten av jämställdhetsbonusen. Om detta är fallet eller inte går inte att säga med säkerhet, även om det finns tecken på att kunskapen om jämställdhetsbonusen är dålig.¹⁷

Reformen uppmärksammades relativt mycket när den infördes, och diskussionen om kvinnors och mäns uttag av föräldrapenning är ständigt aktuell. Förutom detta är Försäkringskassans informationsarbete om föräldraförsäkringen och jämställdhetsbonusen omfattande, bland annat bjuds blivande föräldrar in till information om föräldraförsäkringen och jämställdhetsbonusen. Dessutom finns information både i form av foldrar och på Försäkringskassans hemsida. Mellan juni och december 2009 genomförde Försäkringskassan en kampanj i syfte att upplysa och informera om jämställdhetsbonusen. Detta visar sammantaget att informationen finns tillgänglig och förs ut aktivt till de föräldrar som kan vara berättigade till jämställdhetsbonusen.

Ytterligare en möjlighet som kan snedvrída resultatet är att föräldrar som planerar att fördela föräldrapenningen så att de blir berättigade till jämställdhetsbonus väntar med att skaffa barn till dess de vet att jämställdhetsbonusen är införd. Om några av dessa ingår i behandlingsgruppen kommer effekten av reformen att överskattas. En genomgång av födelsesiffrorna från Statistiska centralbyrån visar dock att det inte förekommer några onormala skillnader mellan antalet födda barn i juni och juli 2008 jämfört med tidigare år. Det är därför knappast troligt att detta påverkar resultaten i rapporten.

Det är känt att det finns säsongsvariationer i uttaget av föräldrapenning. Både kvinnor och män tar ut mer föräldrapenning under sommarmånaderna juni, juli och augusti, än under resten av året. För kvinnor syns även ett ökat uttag kring jul och nyår (SOU 2005:73, sid. 126). För att undersöka om det finns variationer i uttaget av föräldrapenning efter 18 månader redovisas i bilaga 3 uttaget av föräldrapenning 18 månader efter barnets födelse för barn födda 17–30 juni (motsvarande kontrollgruppen) och 1–14 juli (mot-

¹⁷ I Försäkringskassans kundundersökning 2009 (Försäkringskassan, 2010a) svarar 28 procent av barnfamiljerna att de känner till jämställdhetsbonusen. I en telefonundersökning från Försäkringskassan till föräldrar med barn födda i juni 2009 (Försäkringskassan, 2010b), svarar bara en procent rätt på frågan ”Hur skall föräldrarna fördela föräldrapenningdagarna mellan sig för att kunna ansöka om jämställdhetsbonus?”

svarande behandlingsgruppen) åren 2005–2007. Resultaten visar att uttaget av föräldrapenning är något högre för föräldrar med barn födda den 1–14 juli jämfört med föräldrar med barn födda den 17–30 juni alla tre åren, både för kvinnor och män. Skillnaderna är dock inte signifikanta för föräldrapenningdagarna på sjukpenningnivå något av åren. Det är därför inte sannolikt att säsongsvariationerna påverkar resultaten i någon större utsträckning.

Sammanfattningsvis är det svårt att se att någon av faktorerna i diskussionen ovan påverkar resultaten i någon större utsträckning.

Delgrupper

Även om det inte går att hitta några effekter av jämställdhetsbonusen för samtliga föräldrar efter 18 månader, kan jämställdhetsbonusen ha påverkat någon delgrupp utan att effekten slår igenom i resultaten för samtliga föräldrar. Av denna anledning redovisas i detta avsnitt resultaten för delgrupper. I tabell 2a–2f är föräldrarna fördelade efter föräldrarnas ålder, utbildningsnivå¹⁸, födelseland, region¹⁹, sjukpenninggrundande inkomst²⁰ och efter barnets födelseordning²¹.

Som framgår av tabellerna finns skillnader i uttaget av föräldrapenning mellan olika grupper (till exempel åldersgrupper). Men oavsett indelning finns inte någon statistiskt signifikant skillnad mellan behandlings- och kontrollgrupperna, som pekar på att jämställdhetsbonusen påverkat fördelningen av föräldrapenningdagarna mellan mammor och pappor.²²

¹⁸ Uppgifterna om utbildningsnivå härrör från 2006. Det finns också ett litet antal föräldrar vars utbildning är okänd. Resultatet för dessa redovisas inte här.

¹⁹ Regionindelningen bygger på Sveriges kommuner och Landstings (SKL) indelning. I "Storstadsområden" ingår SKL:s kommungrupper "Storstäder" och "Förortskommuner", i "Större städer" ingår SKL:s kommungrupp "Större städer", och i "Övriga Sverige" ingår SKL:s kommungrupper "Pendlingskommuner", "Glesbygdskommuner", "Varuproducerande kommuner", "Övriga kommuner, över 25 000 invånare", "Övriga kommuner, 12 500-25 000 invånare" och "Övriga kommuner, mindre än 12 500 invånare": För en närmare beskrivning av regionindelningen se SKL:s hemsida www.skl.se.

²⁰ Eftersom de flesta föräldrar planerar sitt uttag av föräldrapenning i förväg, är vi egentligen intresserade av SGI:n vid barnets födelse, men eftersom många föräldrar justerar SGI:n när de använder föräldrapenning första gången är denna sannolikt mer rättvisande än SGI:n vid barnets födelse.

Föräldrarna är indelade i fyra grupper efter vilken SGI de har, en grupp med så låg SGI att deras föräldrapenning utbetalas enligt garantinivån (180 kronor om dagen), en grupp med relativt låg SGI, en grupp med relativt hög SGI och en grupp vars SGI ligger över den maximala ersättningsnivån på 10 prisbasbelopp om året (410 000 kronor år 2008).

²¹ Det vill säga vilket barn i ordningen det är. Om föräldrarna inte har barn tidigare är födelseordningen ett, om föräldrarna har ett barn tidigare är födelseordningen två och så vidare.

²² Den enda signifikanta skillnaden är mellan män i behandlings- och kontrollgrupperna med en sjukpenninggrundande inkomst mellan 65 701 och 260 000 kronor. Det är dock männen i kontrollgruppen som har tagit ut signifikant fler föräldrapenningdagar, vilket inte är det förväntade resultatet om jämställdhetsbonusen påverkat fördelningen av föräldrapenning.

Tabell 2a Uttag av föräldrapenning efter 18 månader. Föräldrar uppdelade efter ålder vid barnets födelse

	Barn födda 17–30 juni 2008 (kontrollgrupp)		Barn födda 1–14 juli 2008 (behandlingsgrupp)	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
–30 år				
Dagar, totalt	286,3 (94,4)	47,1 (62,5)	287,8 (96,5)	44,8 (60,1)
Dagar, sjukpenningnivå	256,8 (76,8)	43,7 (57,6)	258,5 (77,9)	41,8 (56,2)
Dagar, lägsta nivå	29,5 (32,8)	3,4 (11,5)	29,3 (32,8)	3,0 (11,0)
31–35 år				
Dagar, totalt	263,1 (90,7)	50,1 (58,3)	260,7 (90,7)	52,8 (61,1)
Dagar, sjukpenningnivå	243,1 (74,0)	47,1 (54,9)	241,7 (76,0)	49,6 (57,8)
Dagar, lägsta nivå	20,0 (28,1)	2,9 (10,3)	19,0 (28,1)	3,2 (10,4)
36– år				
Dagar, totalt	258,7 (100,3)	44,8 (60,5)	261,6 (97,5)	43,7 (56,6)
Dagar, sjukpenningnivå	239,2 (84,9)	42,0 (57,2)	241,9 (82,4)	41,0 (53,3)
Dagar, lägsta nivå	19,5 (28,1)	2,8 (9,9)	19,8 (27,3)	2,7 (9,6)

Standardavvikelse inom parentes

** Signifikant skillnad mellan behandlingsgrupp och kontrollgrupp, 5%-nivå

* Signifikant skillnad mellan behandlingsgrupp och kontrollgrupp, 10%-nivå

Tabell 2b Uttag av föräldrapenning efter 18 månader. Föräldrar uppdelade efter utbildningsnivå

	Barn födda 17–30 juni 2008 (kontrollgrupp)		Barn födda 1–14 juli 2008 (behandlingsgrupp)	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
Förgymnasial				
Dagar, totalt	320,8 (103,1)	37,1 (61,7)	318,0 (98,3)	36,5 (63,1)
Dagar, sjukpenningnivå	276,3 (82,3)	34,0 (55,4)	276,9 (76,2)	33,8 (58,3)
Dagar, lägsta nivå	44,6 (37,3)	3,1 (11,8)	41,1 (38,2)	2,6 (10,2)
Gymnasial				
Dagar, totalt	293,6 (87,3)	41,9 (59,1)	296,8 (85,5)	40,1 (54,7)
Dagar, sjukpenningnivå	265,1 (70,8)	38,9 (55,0)	268,6 (69,0)	37,0 (50,5)
Dagar, lägsta nivå	28,4 (30,0)	3,0 (10,2)	28,1 (30,2)	3,0 (10,3)
Eftergymnasial				
Dagar, totalt	247,7 (86,3)	58,1 (59,8)	244,9 (89,1)	61,3 (61,5)
Dagar, sjukpenningnivå	232,2 (73,8)	55,1 (57,2)	229,5 (77,1)	58,2 (59,2)
Dagar, lägsta nivå	15,5 (24,3)	3,0 (10,0)	15,4 (24,4)	3,1 (10,4)

Standardavvikelse inom parentes

** Signifikant skillnad mellan behandlingsgrupp och kontrollgrupp, 5%-nivå

* Signifikant skillnad mellan behandlingsgrupp och kontrollgrupp, 10%-nivå

Tabell 2c Uttag av föräldrapenning efter 18 månader. Föräldrar uppdelade efter födelseland

	Barn födda 17–30 juni 2008 (kontrollgrupp)		Barn födda 1–14 juli 2008 (behandlingsgrupp)	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
Sverige				
Dagar, totalt	269,7 (87,0)	51,1 (60,0)	270,4 (86,4)	52,0 (59,1)
Dagar, sjukpenningnivå	248,2 (71,7)	47,9 (56,5)	249,5 (71,5)	48,7 (55,7)
Dagar, lägsta nivå	21,5 (27,5)	3,2 (10,4)	20,9 (27,1)	3,3 (10,8)
Övriga världen				
Dagar, totalt	287,0 (121,2)	32,8 (59,7)	286,6 (122,1)	30,4 (57,5)
Dagar, sjukpenningnivå	251,2 (98,2)	30,4 (54,6)	251,1 (99,3)	28,4 (54,0)
Dagar, lägsta nivå	35,7 (39,3)	2,4 (11,1)	35,5 (38,9)	1,9 (8,5)

Standardavvikelse inom parentes

** Signifikant skillnad mellan behandlingsgrupp och kontrollgrupp, 5%-nivå

* Signifikant skillnad mellan behandlingsgrupp och kontrollgrupp, 10%-nivå

Tabell 2d Uttag av föräldrapenning efter 18 månader. Föräldrar uppdelade efter region

	Barn födda 17–30 juni 2008 (kontrollgrupp)		Barn födda 1–14 juli 2008 (behandlingsgrupp)	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
Storstadsområden				
Dagar, totalt	263,6 (100,1)	51,8 (62,1)	264,1 (100,1)	52,1 (60,3)
Dagar, sjukpenningnivå	241,7 (83,1)	48,8 (58,7)	242,8 (83,3)	49,0 (57,0)
Dagar, lägsta nivå	21,9 (31,0)	3,0 (11,2)	21,4 (30,1)	3,1 (10,9)
Större städer				
Dagar, totalt	275,0 (93,4)	48,7 (59,4)	276,3 (94,2)	48,1 (60,4)
Dagar, sjukpenningnivå	249,5 (75,1)	45,6 (55,7)	251,3 (76,4)	44,6 (56,7)
Dagar, lägsta nivå	25,5 (31,3)	3,1 (10,3)	25,0 (31,6)	3,5 (10,9)
Övriga Sverige				
Dagar, totalt	282,1 (89,5)	41,2 (58,8)	282,7 (90,9)	41,5 (57,2)
Dagar, sjukpenningnivå	256,0 (73,0)	38,2 (54,3)	256,3 (74,2)	38,9 (53,7)
Dagar, lägsta nivå	26,1 (29,9)	3,0 (10,9)	26,4 (30,6)	2,6 (9,1)

Standardavvikelse inom parentes

** Signifikant skillnad mellan behandlingsgrupp och kontrollgrupp, 5%-nivå

* Signifikant skillnad mellan behandlingsgrupp och kontrollgrupp, 10%-nivå

Tabell 2e Uttag av föräldrapenning efter 18 månader. Föräldrar uppdelade efter sjukpenninggrundande inkomst (SGI)

	Barn födda 17–30 juni 2008 (kontrollgrupp)		Barn födda 1–14 juli 2008 (behandlingsgrupp)	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
0 kr – 65 700 kr				
Dagar, totalt	282,5 (141,0)	19,6 (45,9)	284,0 (142,2)	17,3 (49,8)
Dagar, sjukpenningnivå	235,3 (113,4)	15,7 (39,1)	239,1 (114,5)	14,5 (43,6)
Dagar, lägsta nivå	47,2 (41,9)	3,9 (15,1)	44,9 (42,5)	2,8 (12,5)
65 701 kr – 260 000 kr				
Dagar, totalt	292,5 (85,4)	43,2* (67,7)	292,4 (85,5)	38,1* (58,7)
Dagar, sjukpenningnivå	265,6 (69,1)	39,9* (62,0)	265,5 (69,9)	34,4* (53,0)
Dagar, lägsta nivå	27,0 (29,1)	3,4 (12,2)	26,9 (29,2)	3,6 (12,2)
260 001 kr – 410 000 kr				
Dagar, totalt	256,2 (76,8)	49,9 (58,7)	257,8 (77,0)	52,4 (60,4)
Dagar, sjukpenningnivå	241,1 (65,3)	46,8 (55,3)	242,6 (65,5)	49,2 (57,2)
Dagar, lägsta nivå	15,1 (21,5)	3,1 (9,5)	15,2 (21,8)	3,2 (9,8)
410 001 kr–				
Dagar, totalt	233,6 (72,3)	58,5 (58,9)	227,8 (75,7)	59,0 (55,7)
Dagar, sjukpenningnivå	226,8 (65,1)	56,4 (56,4)	220,8 (68,4)	57,1 (54,3)
Dagar, lägsta nivå	6,9 (15,0)	2,1 (8,2)	7,0 (15,6)	1,9 (7,9)

Standardavvikelse inom parentes

** Signifikant skillnad mellan behandlingsgrupp och kontrollgrupp, 5%-nivå

* Signifikant skillnad mellan behandlingsgrupp och kontrollgrupp, 10%-nivå

Tabell 2f Uttag av föräldrapenning efter 18 månader. Föräldrar uppdelade efter barnets födelseordning

	Barn födda 17–30 juni 2008 (kontrollgrupp)		Barn födda 1–14 juli 2008 (behandlingsgrupp)	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
Första				
Dagar, totalt	265,3 (95,1)	53,2 (59,4)	267,3 (95,9)	53,7 (59,3)
Dagar, sjukpenningnivå	241,8 (78,3)	50,1 (55,8)	243,5 (79,1)	50,3 (56,2)
Dagar, lägsta nivå	23,5 (31,0)	3,2 (11,1)	23,7 (31,2)	3,4 (10,9)
Andra				
Dagar, totalt	276,9 (89,5)	44,7 (58,5)	273,9 (94,1)	45,7 (58,9)
Dagar, sjukpenningnivå	253,5 (72,6)	41,7 (55,4)	251,4 (77,4)	43,0 (55,3)
Dagar, lägsta nivå	23,4 (29,6)	3,0 (10,1)	22,5 (29,0)	2,8 (10,1)
Tredje eller högre				
Dagar, totalt	280,6 (103,8)	40,9 (64,1)	286,6 (97,0)	37,6 (58,9)
Dagar, sjukpenningnivå	253,0 (84,7)	38,1 (59,0)	258,9 (78,5)	34,9 (55,1)
Dagar, lägsta nivå	27,7 (32,2)	2,8 (11,3)	27,7 (32,6)	2,6 (9,4)

Standardavvikelse inom parentes

** Signifikant skillnad mellan behandlingsgrupp och kontrollgrupp, 5%-nivå

* Signifikant skillnad mellan behandlingsgrupp och kontrollgrupp, 10%-nivå

Andel som använt föräldrapenning

I detta avsnitt redovisas hur stor andel av papporna och mammorna som använt någon föräldrapenning 18 månader efter barnets födelse. Nästan alla mammor, 97,6 procent, har använt föräldrapenning. Bland papporna är andelen lägre, 63,1 procent (64,2 procent i kontrollgruppen).

I tabell 3 redovisas resultaten för olika grupper, där föräldrarna är uppdelade efter ålder, utbildningsnivå, födelseland, region, sjukpenninggrundande inkomst och barnets födelseordning. Av tabellen går att utläsa att det inte finns några signifikanta skillnader mellan behandlings- och kontrollgrupperna som pekar i riktning mot att jämställdhetsbonusen haft någon effekt på fördelningen av föräldrapenningdagarna mellan mammorna och papporna.

Tabellen visar samma mönster som det visades i förra avsnittet. I de grupper som tagit ut förhållandevis många föräldrapenning dagar efter 18 månader finns också en förhållandevis stor andel som använt föräldrapenning och vice versa.

Tabell 3 Andel som använt föräldrapenning efter 18 månader

	Barn födda 17–30 juni 2008 (kontrollgrupp)		Barn födda 1–14 juli 2008 (behandlingsgrupp)	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
Ålder				
–30 år	97,8	66,3	97,8	63,6
31–35 år	98,2	68,6	97,9	69,2
36–år	96,3	62,0	97,3	62,4
Utbildningsnivå				
Förgymnasial	96,8	50,8	98,3	49,4
Gymnasial	98,1	65,2	98,5	64,3
Eftergymnasial	98,3	72,3	97,6	73,5
Födelseland				
Sverige	98,7	70,6	98,9	71,5
Övriga världen	93,6	45,9	93,5	42,5
Region				
Storstadsområden	96,6	64,8	96,8	65,8
Större städer	98,0	65,7	98,1	64,9
Övriga Sverige	98,5	66,3	98,4	64,7
Sjukpenninggrundande inkomst				
0 kr – 65 700 kr	88,7	24,6**	89,3	17,6**
65 701 kr – 260 000 kr	99,1	56,2	98,8	54,3
260 001 kr – 410 000 kr	99,5	73,4	99,9	75,2
410 001 kr –	100,0	74,4	99,0	75,0
Födelseordning				
Första	97,6	71,9	97,6	70,9
Andra	98,2	64,3	97,9	64,5
Tredje eller högre	96,8	56,0	97,7	55,3

** Signifikant skillnad mellan behandlingsgrupp och kontrollgrupp, 5%-nivå

* Signifikant skillnad mellan behandlingsgrupp och kontrollgrupp, 10%-nivå

Diskussion och slutsatser

Föräldrar med barn födda från och med den 1 juli 2008 kan få en jämställdhetsbonus när de använder föräldrapenningen. Föräldrarna är under vissa villkor berättigade till jämställdhetsbonusen om båda föräldrar använder fler än de 60 dagar som är reserverade för var och en av föräldrarna. Det är bara uttag av föräldrapenningdagar på sjukpenningnivå som kan ge rätt till bonus, och maximal bonus utfaller om föräldrar delar lika på dessa dagar.

Syftet med jämställdhetsbonusen är att förbättra förutsättningarna för jämställdhet vad gäller såväl föräldraledighet som deltagande i arbetslivet. Jämställdhetsbonusen ska vara ett incitament för föräldrarna att dela föräldrapenningen så jämt som möjligt mellan sig. I denna rapport undersöks om det går att finna några effekter av jämställdhetsbonusen på fördelningen av föräldrapenningdagarna mellan kvinnor och män 18 månader efter att bonusen infördes.

I rapporten jämförs uttaget av föräldrapenning mellan två grupper av föräldrar. Den första gruppen (kallad kontrollgrupp), har barn födda upp till två veckor innan den 1 juli 2008. Den andra gruppen (kallad behandlingsgrupp), har barn födda upp till två veckor efter den 1 juli 2008. I princip är den enda skillnaden mellan grupperna att behandlingsgruppen har rätt till jämställdhetsbonus medan kontrollgruppen inte har det. Om jämställdhetsbonusen har någon effekt på fördelningen av föräldrapenningdagarna på sjukpenningnivå bör dessa vara mer jämnt fördelade mellan mammor och pappor i behandlingsgruppen än i kontrollgruppen.

I analysen följs uttaget av föräldrapenning från barnets födelse till dess det är 18 månader. Eftersom föräldrarna kan ta ut föräldrapenning till dess barnet fyller åtta år eller slutar sitt första skolår är det inte möjligt att göra en fullständig utvärdering av reformen. De flesta föräldrar använder dock den största delen av föräldrapenningen när barnen är små. Föräldrarna som ingår i underlaget till rapporten har när barnen är 18 månader i genomsnitt använt 293 av de 390 föräldrapenningdagarna på sjukpenningnivå. Av denna anledning bör ett förändrat mönster i uttaget av föräldrapenningen på grund av jämställdhetsbonusen synas efter 18 månader.

Föräldrarnas uttag av föräldrapenning i kontroll- och behandlingsgruppen skiljer sig inte åt signifikant. I båda fallen har papporna i genomsnitt tagit ut ungefär 44 dagar på sjukpenningnivå, medan mammorna i genomsnitt tagit ut 249–250 föräldrapenningdagar på sjukpenningnivå. Resultaten i rapporten stöder med andra ord inte att jämställdhetsbonusen haft någon effekt på uttaget av föräldrapenningen under de 18 månader som analysen sträcker sig.

Även om det inte går att hitta några effekter av jämställdhetsbonusen efter 18 månader för samtliga föräldrar, kan jämställdhetsbonusen ha påverkat någon delgrupp utan att resultatet slår igenom i resultaten för samtliga

föräldrar. Av denna anledning jämförs också uttaget av föräldrapenning i delgrupper, där föräldrarna är fördelade efter föräldrarnas ålder, utbildningsnivå, födelseland, region, sjukpenninggrundande inkomst och barnets födelseordning. Även här är resultatet entydigt. Inte i någon grupp stöder resultaten att jämställdhetsbonusens haft någon effekt på fördelningen av föräldrapenningen efter 18 månader.

Även om det med den metod som används i rapporten inte går att hitta en entydig förklaring till resultaten, är det möjligt att diskutera några olika möjliga orsaker

En möjlig orsak till resultaten är att det tar tid för en reform att växa in i folks medvetande. Om detta är fallet underskattas den långsiktiga effekten av jämställdhetsbonusen i denna analys. Mot detta talar att reformen uppmärksammades relativt mycket när bonusen infördes, och Försäkringskassans informationsarbete om föräldraförsäkringen och jämställdhetsbonusen är omfattande. Försäkringskassan har tagit fram Föräldraguiden, en interaktiv snabbkurs i föräldraförsäkringen, och bjuder även in blivande föräldrar eller nyblivna föräldrar till informationsträffar. Där ges information om reglerna i föräldraförsäkringen och jämställdhetsbonusen, och hur föräldrarna kan ta ut föräldrapenningdagarna. Även Försäkringskassans internetjänst, självbetjäning via telefon, broschyrer och faktablad innehåller information om detta. På Försäkringskassans webbplats erbjuds föräldrar att chatta med handläggare om föräldraförsäkringen och jämställdhetsbonusen. I juni–december 2009 genomförde Försäkringskassan en kampanj i syfte att upplysa och informera om jämställdhetsbonusen. Detta visar sammantaget att information om föräldrapenning och jämställdhetsbonus förs ut aktivt till föräldrarna.

Det kan också finnas ett samband mellan komplicerade regler, kunskapen om reglerverket och i vilken utsträckning man kan förvänta sig att regeländringar leder till beteendeförändringar. Till exempel pekar Globaliseringsrådet (2008) på att ett komplicerat och svåröverskådligt skattesystem kan komma att påverka effekten av olika skattereformer, såsom jobbskatteavdraget. En parallell till detta är reglerna för jämställdhetsbonusen. Reglerna kan uppfattas som svåröverskådliga, och bonusen fås inte direkt utan först vid slutskattebeskedet året efter det att bonusdagarna uppstått. Förutom att uppfylla villkoren om att dela dagarna ska den förälder som inte tar ut föräldrapenning antingen arbeta eller studera under tiden. Dessutom fås inte jämställdhetsbonusen automatiskt, utan föräldrarna måste ansöka om bonusen hos Försäkringskassan, samt skicka in lönebesked eller liknande uppgifter från arbetsgivaren. Detta sammantaget kan göra att många föräldrar finner jämställdhetsbonusen svår att förstå, vilket understryks av Försäkringskassans undersökningar som visar att kunskapen om jämställdhetsbonusen är mycket låg bland föräldrarna.

En annan typ av förklaring är att det kan vara andra faktorer än de ekonomiska som i verkligheten avgör hur föräldrapenningdagarna fördelas mellan mamman och pappan. Det finns många teorier om vad som påverkar arbetsfördelningen i hemmet, som även har bäring på fördelningen av föräldrapenning. En av de faktorer som brukar framhållas är hushållens ekonomi. I de flesta hushåll tjänar mannen mer än kvinnan, vilket får till

följd att den ekonomiska kostnaden blir högre om pappan tar ut föräldrapenning än om mamman gör det. Men det finns också andra förklaringsmodeller som lyfter fram andra aspekter, till exempel traditioner och maktförhållanden, till att fördelningen av föräldrapenningdagarna är ojämn. Det kan vara så att ekonomiska incitament – åtminstone på den nivå som jämställdhetsbonusen är på – inte har någon effekt på föräldrarnas uttag av föräldrapenning. Om andra faktorer än de ekonomiska förklarar uttagsmönstret i föräldraförsäkringen kommer heller inte jämställdhetsbonusen ha någon större effekt på fördelningen av föräldrapenningdagarna mellan kvinnor och män.

Resultaten i rapporten visar inget stöd för att jämställdhetsbonusen har påverkat uttaget av föräldrapenningen. Därmed uppfylls inte de intentioner om ett mer aktivt och jämlikt ansvar för föräldraskapet som finns i propositionen om jämställdhetsbonusen. För att uppfylla dessa intentioner bör därför reglerna i dagens jämställdhetsbonus göras enklare, bonusbeloppet öka samt betalas ut i anslutning till att bonusdagarna uppstår. Alternativt bör också andra reformer för ett mer jämställt uttag av föräldrapenning tas under övervägande.

Appendix 1

Tabell A1.1 Egenskaper efter 18 månader (procent)

	Barn födda 17–30 juni 2008 (kontrollgrupp)		Barn födda 1–14 juli 2008 (behandlingsgrupp)	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
Ålder				
–30 år	46,6	30,2	48,3	30,3
31–35 år	35,3	34,0	33,9	35,3
36– år	18,1	35,8	17,8	34,4
Medelålder	30,8 (5.1)	33,8 (6.1)	30,7 (5.1)	33,7 (6.3)
Utbildningsnivå				
Förgymnasial	9,4	12,0	10,1	12,3
Gymnasial	38,3	46,5	38,6	47,3
Eftergymnasial	48,7	38,9	47,3	38,0
Okänd/saknas	3,7	2,7	4,1	2,4
Födelseland				
Sverige	80,0**	79,4	77,8**	78,1
Övriga världen	20,0**	20,6	22,2**	21,9
Region				
Storstadsområden	37,8	37,7	38,0	38,1
Större städer	28,1	27,8	26,5	26,3
Övriga Sverige	34,1	34,4	35,5	35,6
Sjukpenninggrundande inkomst				
0–65 700	16,1	9,5	16,0	9,8
65 701–260 000	39,8	19,8	41,0	20,6
260 001–410 000	36,4	51,9	35,8	50,0
410 001–	7,7	18,8	7,3	19,6
Födelseordning				
1	39,2	40,6	40,3	41,0
2	39,8	37,1	38,1	37,5
3+	21,0	22,3	21,5	21,5

Standardavvikelse inom parentes

** Signifikant skillnad mellan behandlingsgrupp och kontrollgrupp, 5%-nivå

* Signifikant skillnad mellan behandlingsgrupp och kontrollgrupp, 10%-nivå

Appendix 2

Tabell A2.1 Antal uttagna föräldrapenningdagar efter 18 månader, individualisering 1995

	Barn födda 18–31 december 1994 (kontrollgrupp)		Barn födda 1–14 januari 1995 (behandlingsgrupp)	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
Uttagna dagar, genomsnitt				
Dagar, totalt	348,0** (88,7)	25,9** (55,0)	325,6* (87,3)	33,9** (53,8)
Dagar, sjukpenningnivå	314,2** (77,3)	23,7** (51,6)	287,4* (72,9)	31,3** (49,9)
Dagar, lägsta nivå	33,8** (36,2)	2,2 (10,2)	38,1* (39,0)	2,6 (11,2)
Andel som använt föräldrapenning	98,3	42,1**	98,3	69,2**

Standardavvikelse inom parentes

** Signifikant skillnad mellan behandlingsgrupp och kontrollgrupp, 5%-nivå

* Signifikant skillnad mellan behandlingsgrupp och kontrollgrupp, 10%-nivå

Tabell A2.1 Antal uttagna föräldrapenningdagar efter 18 månader, individualisering 2002

	Barn födda 18–31 december 2001 (kontrollgrupp)		Barn födda 1–14 januari 2002 (behandlingsgrupp)	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
Uttagna dagar, genomsnitt				
Dagar, totalt	288,5** (94,5)	36,7** (57,2)	296,3** (91,7)	42,1** (58,6)
Dagar, sjukpenningnivå	260,1** (77,3)	33,9** (53,0)	267,8** (74,8)	39,0** (54,1)
Dagar, lägsta nivå	28,5 (29,9)	2,8 (10,1)	28,5 (29,4)	3,0 (10,5)
Andel som använt föräldrapenning	97,5	61,6**	98,0	66,9**

Standardavvikelse inom parentes

** Signifikant skillnad mellan behandlingsgrupp och kontrollgrupp, 5%-nivå

* Signifikant skillnad mellan behandlingsgrupp och kontrollgrupp, 10%-nivå

Appendix 3

Tabell A3.1 Antal uttagna föräldrapenningdagar efter 18 månader, 2007

	Barn födda 17–30 juni 2007		Barn födda 1–14 juli 2007	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
Uttagna dagar, genomsnitt				
Dagar, totalt	272,8** (94,0)	46,3 (57,0)	277,2** (93,8)	47,8 (59,3)
Dagar, sjukpenningnivå	249,2 (77,4)	43,6 (53,9)	252,2 (76,0)	44,6 (55,3)
Dagar, lägsta nivå	23,5** (29,7)	2,7 (9,4)	25,0** (30,7)	3,2 (10,8)
Andel som använt föräldrapenning	97,6	67,6	98,0	68,1

Standardavvikelse inom parentes

** Signifikant skillnad mellan behandlingsgrupp och kontrollgrupp, 5%-nivå

* Signifikant skillnad mellan behandlingsgrupp och kontrollgrupp, 10%-nivå

Tabell A3.2 Antal uttagna föräldrapenningdagar efter 18 månader, 2006

	Barn födda 17–30 juni 2006		Barn födda 1–14 juli 2006	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
Uttagna dagar, genomsnitt				
Dagar, totalt	269,4** (91,6)	44,4 (55,1)	276,6** (94,6)	46,3 (59,6)
Dagar, sjukpenningnivå	250,0 (77,1)	42,1 (52,2)	252,8 (78,6)	43,4 (55,6)
Dagar, lägsta nivå	19,4** (26,7)	2,3** (8,5)	23,8** (29,9)	2,9** (9,8)
Andel som använt föräldrapenning	97,6	67,8	97,8	67,4

Standardavvikelse inom parentes

** Signifikant skillnad mellan behandlingsgrupp och kontrollgrupp, 5%-nivå

* Signifikant skillnad mellan behandlingsgrupp och kontrollgrupp, 10%-nivå

Tabell A3.3 Antal uttagna föräldrapenningdagar efter 18 månader, 2005

	Barn födda 17–30 juni 2005		Barn födda 1–14 juli 2005	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
Uttagna dagar, genomsnitt				
Dagar, totalt	272,4 (89,7)	43,7 (56,7)	274,5 (92,0)	45,0 (57,5)
Dagar, sjukpenningnivå	252,6 (75,4)	41,0 (53,0)	253,9 (76,9)	42,5 (54,4)
Dagar, lägsta nivå	19,8 (26,4)	2,7 (9,6)	20,6 (27,1)	2,5 (9,0)
Andel som använt föräldrapenning	98,3	67,0	98,0	67,2

Standardavvikelse inom parentes

** Signifikant skillnad mellan behandlingsgrupp och kontrollgrupp, 5%-nivå

* Signifikant skillnad mellan behandlingsgrupp och kontrollgrupp, 10%-nivå

Referenser

Albrecht, J W, Edin, P-A, Sundström, M och Vroman, S B (1999) "Career interruptions and subsequent earnings: A reexamination using Swedish data" *Journal of Human Resources* 34: 294–311.

Ahrne, G och Roman, C (1997) Hemmet, barnet och makten. Förhandlingar om arbete och pengar i familjen. *Rapport till Kvinnomaktutredningen*. SOU 1997:138. Stockholm: Fritzes.

Angrist, J D and Krueger, A B (2000) "Empirical Strategies in Labor Economics", in Ashenfelter, O C and Card, D (eds) *Handbook of Labor Economics* 3A. North-Holland: Amsterdam.

Becker, G (1991) *A Treatise on the Family*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.

Bolin, K (1997) Familj, makt och ekonomiska resurser – den nya familjeekonomi. I *Familj, makt och jämställdhet. Rapport till Kvinnomaktutredningen*. SOU 1997:138. Stockholm: Fritzes.

Bäck-Wiklund, M och Bergsten, B (1997) *Det moderna föräldraskapet. En studie av familj och kön i förändring*. Stockholm: Natur och Kultur.

Bäck-Wiklund, M och Johansson, T (red) (2003) *Nätverksfamiljen*. Stockholm: Natur och Kultur.

Ekberg, J, Eriksson, R and Friebel, G (2004) *Parental Leave – A Policy Evaluation of the Swedish 'Daddy Month' Reform*. Discussion Paper Series, IZA, DP No 1617, Institute for the Study of Labor (ZA), Bonn.

Eriksson, R (2005) *Parental Leave in Sweden: The Effects of the Second Daddy Month*. Working Paper 9/2005, Institutet för social forskning, Stockholms universitet, Stockholm.

Försäkringskassan (2010a) *Försäkringskassans kundundersökning 2009*, Socialförsäkringsrapport, under publicering.

Försäkringskassan (2010b) *Rapport om Försäkringskassans information till föräldrar om föräldraförsäkringen*, Socialförsäkringsrapport, under publicering.

Giddens, A (1999) *Modernitet och självidentitet. Självet och samhället i den senmoderna epoken*. Göteborg: Daidalos.

Globaliseringsrådet (2008) *Opinionsundersökning om skatter*. Arbetspapper.

Hwang, C P och Lamb, M E (1997) "Father involvement – stability and perceptions" *The International Journal of Behavioral Development*, 21, 621–632.

Löfström, Å (2003) Att lillan kom till jorden... Barnafödande och konjunktur under det sena 1900-talet. *Umeå Economic Studies No 603*. Umeå universitet. Umeå: Print & Media.

Proposition 2007/08:93. *Jämställdhetsbonus – familjepolitisk reform*. Socialdepartementet.

Rosenzweig, M A and Wolpin, K I (2000) "'Natural' natural experiments in Economics", *Journal of Economic Literature*, Vol 38: 827–874.

RFV (2002) "Spelade pappamånaden någon roll? Pappornas uttag av föräldrapenning" *Analyserar 2002:14*

RFV (2003) *Socialförsäkringsboken 2003. Mamma, pappa, barn – tid och pengar*. Borås: Sjuhäradsbygdens Tryckeri AB.

SOU 2005:73 *En reformerad föräldraförsäkring – kärlek, trygghet och omvårdnad*. Fritzes: Stockholm.

Thoursie, A (2005) "Föräldraförsäkringens effekter på sysselsättning och löner – olika för kvinnor och män?", in *Reformerad föräldraförsäkring, SOU 2005:73*. Fritzes: Stockholm.

I serien Socialförsäkringsrapport har följande skrifter publicerats under år 2010:

- 2010:1 Tidig bedömning – en analys av faktorer som påverkar tidpunkten för överlämnande av ärenden till LFC
- 2010:2 Hälsa, arbetsmarknadsanknytning och behov av stödjande insatser hos personer med sjuk- och aktivitetsersättning
- 2010:3 Föräldrars syn på Försäkringskassans information om föräldraförsäkringen. Resultat från en enkätundersökning hösten 2009
- 2010:4 Försäkringskassans kundundersökning. Riksmätning 2009:2
- 2010:5 Jämställdhetsbonusen – en effektutvärdering